

mindenségben”¹³ – írja Klee az *Alkotói vallo-*
más első változatában. S mindennek kapcsán
lehetetlen nem Damisch élő organizmusokhoz
hasonló, telített képfelületeire, s az azokat inda-
ként behálózó, gabalyodó-hurkolódó „világ-
újaira” gondolnunk. Spirituális, fantasztikus
meta-tájak, melyeket – ahogy ezt Peter Baum
és Dieter Ronte is megállapította¹⁴ – sajátosan
értelmezett romantika jellemez. Bioromantika –
tehetjük hozzá, bár aligha ismeri Damisch Kállai
Ernő híressé vált terminusát, és a negyvenes
évek magyar „bioromantikus” festőit, Martyn
Ferencet, Gyarmathy Tihamért vagy Lossonczy
Tamást (ám utalhatunk a nem bioromantikusok
közül Bolmányi Ferencre is), noha Damischt sem
foglalkoztatja más, mint a „természet rejtett
arca”, a „kaotikus turkálás az élet belső részei-
ben”, „az én és a természet csíraszerű lényei-
nek, struktúráinak összefonódása”.¹⁵

Damisch világokat, helyeket hoz létre, nem
pusztán eszmei-intellektuális, hanem vizuá-
lis értelemben is: érzéki színmezői, virtuálisan
letapogatható rétegstruktúrái, organikus, olykor
kaktuszokhoz hasonló, növényeket, tobozo-
kat magukban foglaló szobrai, tereket, fizi-
kai értelemben jelenvaló helyeket létesítenek.
Tömör, sírkőszerű falba vájt lyukában fogazat-
ként örvénylő kvázi-figurák. A gesztenyefor-
mák inverzei. A semmi körül létesített helyek,
mintha csak Heidegger megjegyzését illusztrál-
nák, miszerint *az üresség helyeket alapít*.¹⁶

S mindez visszavezethet Hencze tükörsíma
felületeihez, melyek mintha az üresség telített-
ségét, a redukció gazdagságát demonstrálnák.
Rezonans terei, éteri atmoszférái, s a bennük
elhelyezett, lebegő sablonba zárt, olykor neon-
fényű körformába komponált gesztusok, mintha
másképp kérdeznének a szubjektum és az uni-
verzum, a pillanat és a folyamat, a létezés és az
elmúlás viszonyának legvégső kérdésére.

S talán ez az a kérdés, problematika melyben
Hencze és Damisch, e két gyökeresen ellentétes
habitusú és gondolkodású művész mégiscsak
osztozik. Mindkettejük végső témája a cseleke-
det, az anyag mozgatása, a formálás mint per-
manens küzdelem a szó szoros és metaforikus
értelmében egyaránt. A képteremtés másként-
másként megélt egzisztenciális tapasztalata,
mely kapcsán újra és újra felidézhetők Paul Klee
mondatai: „...a forma: vég, a forma: halál. A for-
málás: mozgás, tett. A formálás: élet.”¹⁷

13 Klee, Felix: *Paul Klee élete és munkássága, hátrahagyott feljegyzések és kiadatlan levelek alapján*, Tandori Dezső ford., Corvina, Budapest, 1975, 144.

14 Vö. Ronte, Dieter: *Köstliche und erlesene Früchte*, in: *Gunter Damisch. Malerei, Skulptur*, kat. Museum Folkwang, Essen, 1991, o.n.

15 Vö. Kállai Ernő: *Bioromantika* (1932), in: Kállai Ernő: *Művészet veszélyes csillagzat alatt. Válogatott cikkek, tanulmányok* (vál. Forgács Éva), 147–152.

16 Heidegger, Martin: *A művészet és a tér* (1969), Bacsó Béla ford., in: Heidegger, Martin: *...Költőien lakozik az ember...*, *Válogatott írások*, Budapest, Szeged, 1994, 217.

17 lásd: 1. jegyz.

Krunák Emese

Matthew Ritchie és az univerzum

The Morning Line

📍 Schwarzenbergplatz, Bécs*

📅 2011. június 7 – július 1.

Monstrance

📍 L & M Art, Los Angeles, Venice Beach

📅 2011. november 2 – 2012. január 14.

Ritchie 1990 körül kezdett foglalkozni a világegyetem művészeti ábrázolásával, amit a fizika, a művészet, a filozófia, a vallás és a történelem elemein és azok ötvözetén át kívánt megközelíteni. Szerinte a tudomány vette át a művészet és a vallás szerepét, létrehozva számos, egymással párhuzamos mitológiát és kozmológiát. Ritchie egyike a mítoszteremtőknek, mivel az élet kezdetének és a végének történéseit mutatja be különböző művészeti technikák segítségével. Teoretikus gondolkodása és a fizika területén való elmélyült tudása lényeges eleme művészetének. Az élet keletkezéséről mondta: „szinte lehetetlen megérteni azt, hogy mi volt a kezdetben, amint számtalan pontocska szétbonthatatlannul összekötődve lebegett az űrben, beszéljünk inkább arról, hogy mi történt velük az idők során. Rengetegen voltak és már túl régóta vártak. A testük össze volt préselve, mint a lapok egy könyvben, szorosan, úgy, hogy kénytelenek voltak egymásba olvadni és ezáltal átlényegültek egymásba, ezen a soha véget nem érő első napon, bezárva az egylényegűség szívébe. Mindez minden előtt, az időszámítás, a történelem előtt történt, amikor az egész világmindenség, a születés, a remény és a számomkérés, az álom, az áruulás és a bosszúállás: mindez ott várakozott egyetlen ici-pici, forró pontban.”¹ Ritchie szerint a világ a kezdeténél és a végénél a legszörnyűbb. Apokaliptikus videóin, mint például az *Augur-on* (L & M Art, 2011–2012) a Napot látjuk egy zavaros víz mélyéből felnézve, majd közelebb kerülve a felszínhez, egy magányos sejt formálódik a szemünk láttára, hogy később a vízből kilépve benépesítse a földet. A táj felett hirtelen pusztító orkán söpör végig és hatalmas tűz keletkezik, amely fémes csontvázzá éget mindent. Mindezek fölött egy óriási szögesdrótból formált golyó – egy atom modellje – száguld felénk. Mindez olyan, mint egy őrült próféta látomása a teremtésről és a végítéletéről, gyorsított felvételen. A látvány bűvöletét fokozza *Bryce Dessner* zenéje és *Shara Worden* hangja, mely hol éteri magasságokban lebeg, hol barokkosan gazdag, míg máskor csupán zajok és zörejek komplikált kompozíciója, amely akár jöhetne egy párhuzamos univerzumból is. Ritchie célja, hogy elgondolkoztassa a nézőt az élet összetettségéről, beleértve annak fizikai, biológiai és szocio-ökonomikus tényezőit is.

Ritchie Londonban festőként kezdte a pályáját, majd New Yorkba költözött, ahol eszköztárába bevonta a szobrászatot, a videót, a fotót, a zenei kompozíciókat, az írást és az installációt, amely néhol építészeti nagyságrendűvé vált. Owen Drolet-nak adott interjújában² Ritchie körvonalazta alkotói módsz-

1 *The Mythology of Matthew Ritchie: An Attempt to Rewrite the Beginning of the Universe... Sort of...* by Audra Esker, religionnerd, 2010. december 16.

2 Working Model. Urban desires 1; 1995. március – április

* A Thyssen-Bornemissza Art Contemporary szervezésében.

erét. Ez tulajdonképpen egy táblázat, ami hét vízszintes és hét függőleges sorból áll: fizikai egyenletek, színek, karakterek, érzelmek és/vagy tipikus emberi jellemvonások és a világegyetem fizikai törvényei. Az egyenletek vannak felül és a színek függőlegesen egymás alatt. Bármelyik geometrikus forma kapcsolódhat akármelyik színhez, ami tovább kombinálható hét különböző hármassal: karakter, érzelmek / emberi jellemvonások és fizikai törvények. Ez az általa térképnek nevezett táblázat 49 különböző kombinációs lehetőséget ad a művésznek, ami még tovább is variálható. Ritchie el akart távolodni a hagyományos történetmondástól. Célja egy tudományosan is helytálló mitológia felépítése volt. A fizikát igen mélyen ismeri, amit az is bizonyít, hogy ő volt 2009-ben az egyetlen művész előadó a Nobel-díjra jelöltek konferenciáján, amelynek témája Einstein elméletének 21. századi alkalmazása volt. A fizika törvényei szerint az ember csak egyetlen valóságot tud felfogni és az megjósolható. Edward Lorenz „pillangó-effektusa” igen népszerűvé tette a művészek körében a káoszteóriát, belopva a véletlenszerűség elemét a tudományba. Az *Universal Cell*, az *Evening Line* és a *Morning Line* kitűnő példája annak, ahogy

Ritchie a tudományt művészetté lényegíti. A 2000 körüli fekete-fehér rajzok atomok modelljén alapultak, majd egyre naggyobbakká váltak, míg végül beborították a New York-i Guggenheim Museum teljes falfelületét (*The Shapes of Space*, 2004). A következő lépés a *Universal Cell* (2006) volt, kilépve a papír felületéről a szobor háromdimenziós terébe. Ritchie összegyűjtötte az emberi sejt összes fellelhető modelljét és bizonyos börtöncellák alaprajzát. A börtöncellát szimbólumként értelkelte, mivel szerinte az egyén ugyanúgy be van zárva a DNA által meghatározott testbe, mint a rab a cellájába. A művész számos rajzon elemezte a fenti formákat, majd az áttetsző papírokat egymás alá és fölé helyezte, úgy, hogy a motívumok átfedték egymást, egyetlen monumentális kompozíciót eredményezve. Ez az új mű magába foglalta az összes információt, mindazonáltal egy új struktúrát hozott létre. A számítógépen tovább variálta a motívumokat és a végső makettet átküldte egy fémműhelybe, ahol az elemeket fémből kivágták és összerakták. A végeredmény egy mágikus térplasztika, amely nemcsak a tér három dimenzióját, hanem az azt betöltő energiát is magában foglalja. Ritchie művészeti ambíciója a világegyetem képi megragadása. Művein fel akarja mutatni az emberi megértés stációit is, vallásos és tudományos értelemben egyaránt. Célja az univerzális eszmények, tapasztalat és tudás teljes körű bemutatása – egyetlen kompozíció keretében. Számára a rajz mindennek az alapja, és ő a térbe akart rajzolni, hogy a rajz maradandó legyen és részévé váljon a mindenségnek. Egy olyan három dimenziós struktúrát akart létrehozni, amely mozgatható és különbözőképpen rakható össze, miáltal formája és tartalma változtatható. Ritchie tudta, hogy egy ilyen léptékű műalkotás egy egész csoport munkáját igényli, ezért bevonta az Aranda/Lash tervező irodát, a York University Zenei Kutató Központját és Arup AGU-t az alkotás folyamatába. A csoport Ritchie rajzaiból kiindulva felépített egy térbeli ABC-t, amelyben minden elem ismételhető kisebb és kisebb formátumban egészen a nano-spektrumig. Ritchie a Morning Line-ról

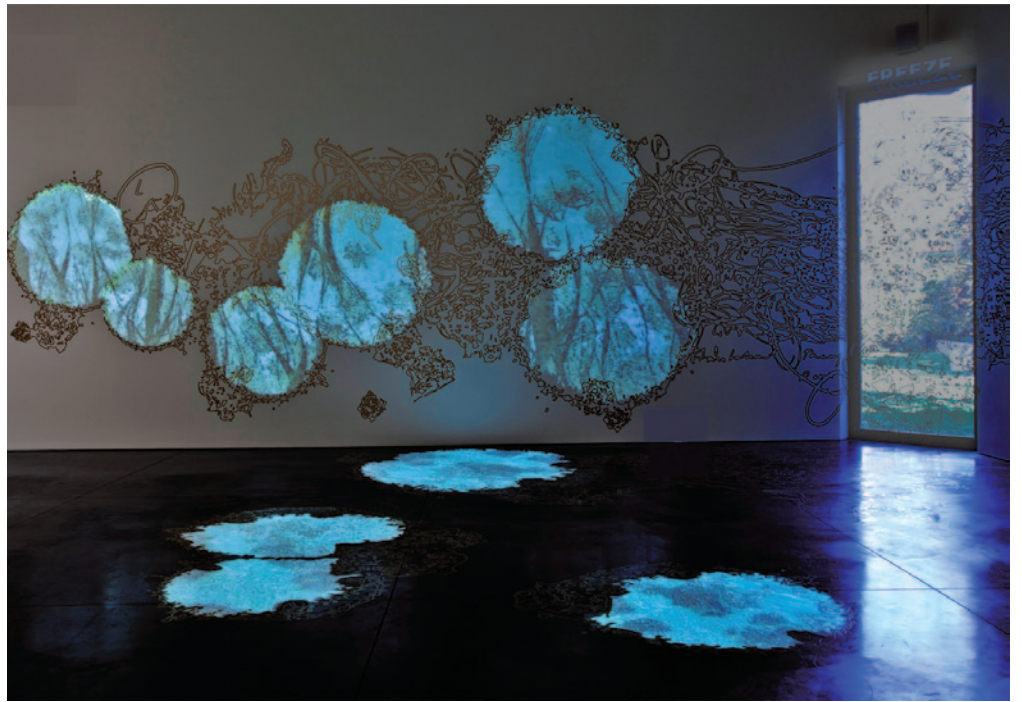
MATTHEW RITCHIE
Line Shot, 2009, Andrea Rosen Gallery, New York, 2009. október 23 – december 2., kiállítási enteriőr
© Matthew Ritchie. Courtesy of Andrea Rosen Gallery, New York

adott videóinterjúban³ „quantum épületnek” nevezte ezt el, mivel mindegyik elem (tetrahedra) 22 másik, kisebb méretű elemet képes hordozni és ez a végtelenségig ismételhető. Ezzel a módszerrel „felépíthető egy katedrális, amely magában rejtje a világegyetemet”.

Az első így létrehozott mű az *Evening Line* volt, melyet a 2008-es Velencei Biennálén mutattak be. A következő munka, a *Morning Line*, ez a különös, kívülről kissé bumfordi, 10 méter magas és 20 méter hosszú, feketével bevont alumíniumépítmény oda nem illőnek tűnik Bécsben, a barokk Schwarzenberger téren. Közeledve hozzá már nem is olyan csúnya, feltűnik néhány barokkos hajlat, dekoratív ív. Az építmény belső terében egy egészen más világ köszönt minket. Feltekintve látjuk az ég kékjét, de valójában a fémelemek által létrehozott rajzot csodáljuk, az ég csupán a felület, amelyen mindez megjelenik. Az egyik oldalon egy üvegfalra vetítve a világegyetem képei jelennek meg apokaliptikus videókkal váltakozva. Férfi és női hangok mesélnek össze nem függő történeteket. Mindezek fölött a

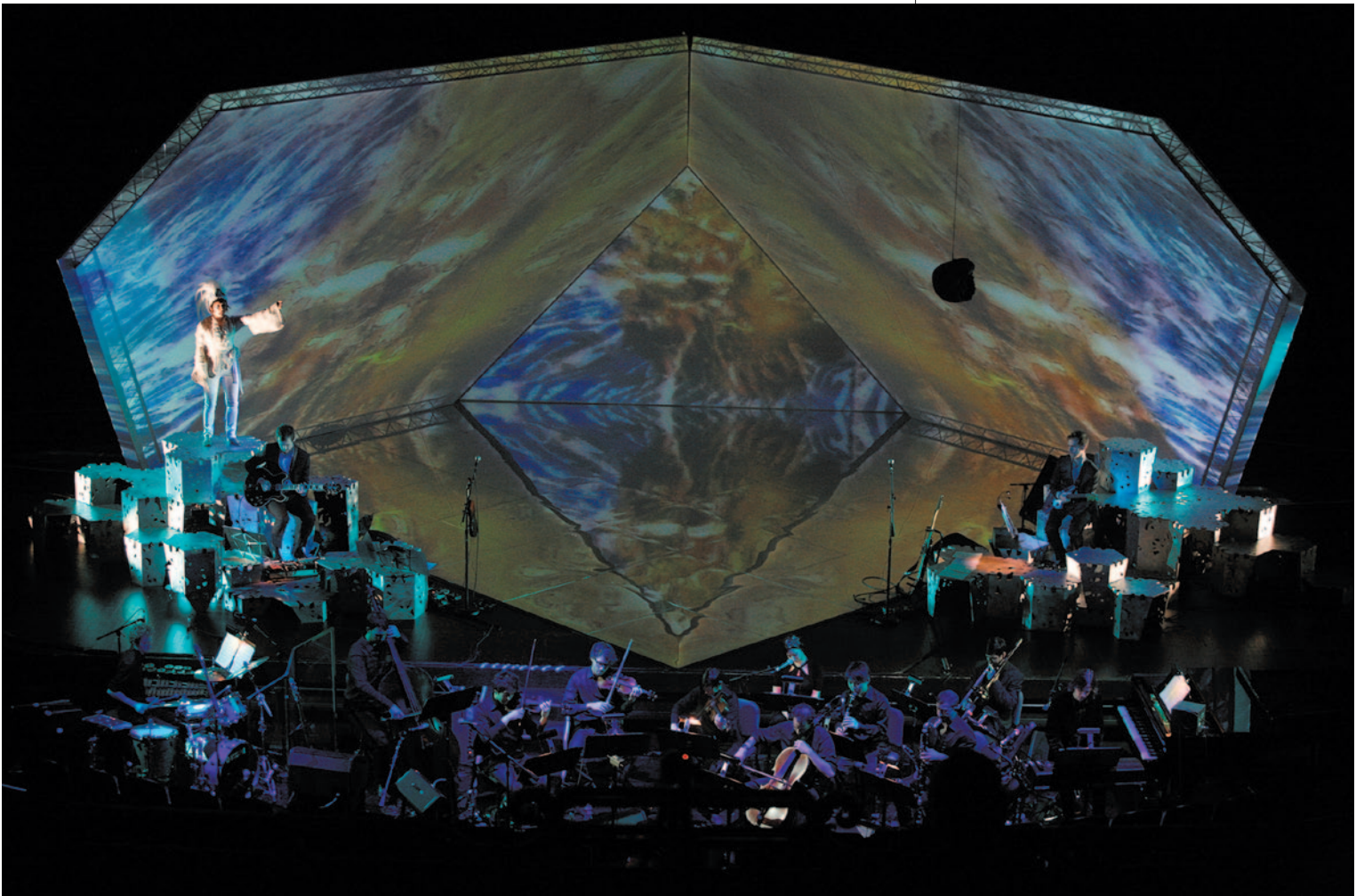
³ Art 21, 2008. szeptember 4. (<http://www.art21.org/videos/short-matthew-ritchie-the-morning-line>)

MATTHEW RITCHIE
Monstrance. (Ereklyetartó), 2011, többcsatornás vetítés, film, vinyl és animáció
L&M Arts, Los Angeles, 2011. november 2 – 2012. január 14.
© Matthew Ritchie. Courtesy of L&M Arts, Los Angeles

MATTHEW RITCHIE, ARANDA \ LASCH ARUP AGU
The Morning Line, 2008–2009. A Thyssen-Bornemisza Art Contemporary szervezésében
Schwarzenbergplatz, Bécs, 2011. június 7 – november 20. © Fotó: Jakob Polacsek

MATTHEW RITCHIE, AARON és BRYCE DESSNER
 The Long Count, Brooklyn Academy of Music, Brooklyn, New York, 2009. október 28–31.
 ©Matthew Ritchie. Courtesy of Andrea Rosen Gallery, New York

zene uralkodik: klasszikus művek részletei összekeverve hangzatokkal, amelyeket maga a struktúra hozott létre vagy zenészek, köztük a magyar OLEJNIK ZSOLT, aki az építmény által inspirálva komponált zenét. A *Morning Line* érzékeny az idő múlására, az utcai zajokra, a látogatókra, s így az általa létrehozott fény-és hanghatás sohasem ismétlődik. Elkápráztató az élmény. A *Morning Line*-t a bécsi bemutatás előtt két helyen állítottak fel: Sevillában a Center for Contemporary Artban (2008), és az Eminönü téren, Isztanbulban (2010), mindíg gondosan megválasztva a helyszínt, hiszen az az egyik fő alkotóeleme a fény-és hang hatásnak.

A térplasztikákból logikusan következett a színpadkép tervezés. Csillagködök jelképezik az űrbe kilépni kívánó főhőst a 2009-ben Párizsban bemutatott operában.⁴ A *The Long Count*-hoz⁵, mely egy 70 perces zenei és művészeti bemutató, Ritchie kitépett gyökerű fákat és egyéb „őrült látomásokat” vetített a zenészeket körülvevő három óriási üvegfalra.

Míg a *Morning Line* az univerzumot kívánja megjeleníteni, addig a *Monstrance*, Ritchie legutóbbi kiállítása mitológiai elemeket használ, jóllehet új értelmezésben. A monstrancia, a középkori templomi ereklyetartó itt pogány tartalommal telítődik. A megnyitón egy maszkot viselő énekes testesítette meg a Nap különböző fázisait a hajnaltól az alkonyatig. A naplemente vörösét egy, az óceán partján gyújtott máglya tüze tovább mélyítette, míg táncosok idézték meg az estéli meditációt. Az előadás másik témája Hollywood egyik központi motivuma, a hullócsillag volt, utalva jó néhány sztár sorsára. A nyugati galé-

ria falát nyolc aranyló fényű festmény borította. Az általuk megidézett szárnyas figurák angyalok és fénykődök különös keverékei és a pozitív energiákat jelképezik. A figurákra festett foltok azt a csillagképet mutatják, amely a megnyitó napján, november 2-án, minden-szentek napján volt látható Los Angeles felett. A keleti galériába lépve mintha egy sötét barlangban találnánk magunkat az idők kezdetén. A fal visszaveri a földre vetített víztócsák, barlangrajzok és meteorszerű szobrok képét, s így nehéz eldönteni, hogy mi a valóság és mi a tükörkép. Az itt található, szörnyetegeket ábrázoló négy festmény az október 31-i (Halloween) csillagképet mutatja, és olyan romboló erőkre utal, mint a terrorista támadások vagy az ökológiai katasztrófák. Ritchie most felvonultatta teljes eszköztárát: a rajzot, a festményt, a szobrot, a videót, fény-és hanghatásokat, énekes és táncos bemutatót, létrehozva egy igen összetett tartalommal telített tárlatot, amely a csillagképek és az előadás által univerzális összefüggésbe helyezi a galériát és benne a kiállítást. Ritchie műveit szemlélve egy lényegében új művészeti forma születésének vagyunk tanúi.

4 *Hypermusic Prologue, A Projective Opera in Seven Planes*

5 Brooklyn Academy of Music, Next Wave Festival, 2009, Holland Festival, Amszterdam, 2010; Barbican Art Centre, London, 2012